

HSS-37

ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์บ้านควนแตน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี Study the culture of floating Ban KhuanTan Tambon Tha Ruea, Khok Pho District Pattani Province

วัชระ ขาวสังข์¹ ปิยะดา มณีนิล² สุกฤษดา พุ่มแก้ว³ วุฒิชัย คงยัง⁴ มุฮำหมัดตามิซี จะลาแป⁵

Watchara Khaosung¹, Piyada maneenin², Sukritta Phumkaew³,

Wutthichai Khongyoung⁴, Muhamadtamisee jalapea⁵

¹หลักสูตรการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

²หลักสูตรการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

³หลักสูตรการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

⁴หลักสูตรธุรกิจระหว่างประเทศ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

⁵เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนานักศึกษา คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

backcivic@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์บ้านควนแตน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้รู้ ผู้อาวุโสและคนวัยทำงาน บ้านควนแตน ตั้งถิ่นฐานใกล้แม่น้ำ ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และทำนา ทำสวน ซึ่งต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำประมงพื้นบ้านต้องประสบกับภัยธรรมชาติ ที่ไม่สามารถควบคุมได้ สร้างความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สิน บางครั้งการทำนาต้องประสบกับภัยจากลมพายุ สร้างความเสียหายให้พืชผล การเกษตร ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของคนในบ้านควนแตน เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อทางวัฒนธรรมเป็นการส่งผ่านอุดมการณ์ทางสังคมของคนในชุมชนทั้งเพื่อสร้างความสามัคคีและดำรงไว้ซึ่งสายสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นผ่านกิจกรรมการจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เพราะด้วยเหตุนี้จึงจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ขึ้นเป็นประจำทุกปี ให้พระแม่คงคาเทพีแห่งน้ำ ดลบันดาลให้พืชผล การเกษตร เกิดความอุดมสมบูรณ์ได้ จะคอยปกป้องคุ้มครองชาวบ้านควนแตนให้มีความอยู่ดีกินดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและภัยอันตรายที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ โดยทำแพเล็กๆ แล้วใส่เสบียงอาหารสด อาหารแห้ง ตัดเล็บ ตัดผมใส่ในแพ ลอยไปในแม่น้ำแห่งนี้ เพื่อตอบแทนบุญคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพบูชา นับถือ และถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ด้วย

คำหลัก : วัฒนธรรม, ประเพณีลอยแพ

ABSTRACT

The objective of this research is To study the floating culture of the temple Khok Pho District Pattani Province Is a qualitative research Collected data by in-depth interviews from the knowledgeable person Seniors and working people, Ban Khuan Nam, settled near the river. Occupation of local fishery and garden farming Which mainly relies on natural water Especially the local fisheries have to suffer with natural disasters That cannot be controlled Create loss in life and property Sometimes farming has to

suffer from the storm. Damage to agricultural crops. The floating ritual tradition exorcises the people in the Kuan Tan home. As part of cultural beliefs, it is transmitted through the social ideology of people in the community, both in order to create unity and maintain the ties of local people through the activities of organizing the festival. Because of this Therefore organizes the annual festival of floating To the goddess of the water Inspires fertility of agricultural crops Will protect the people of Kuan Tan to be well-off Free from diseases and dangers caused by nature by making small rafts and putting fresh food supplies, dried food, cutting nails, cutting hair into rafts floating in this river In return for the merit of the sacred people worshiped and regarded as exorcism.

Keywords: Culture, tradition

บทนำ

ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้านควนแดน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยมีความเชื่อว่า พระแม่คงคาเทพีแห่งน้ำ สามารถช่วยเหลือให้พ้นทุกข์จากสิ่งไม่ดีต่างๆ เป็นการส่งเคราะห์ร้าย ลงสู่แม่น้ำลำคลอง จากตำนานเล่าต่อกันมาว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้พระคุณ คือบรรพบุรุษ ตลอดจนชาวบ้านบริเวณริมแม่น้ำ ซึ่งพวกเขาได้อยู่อาศัยทำมาหากิน ทั้งบนดินและในน้ำ ซึ่งบางคนเรียกว่า “ส่งเภา” หรือ “ส่งแพ” เป็นการส่งสิ่งไม่ดีเหล่านั้นให้พ้นไปจากหมู่บ้าน และยังเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการส่งเสบียงอาหารให้ จะได้คุ้มครอง ดูแลชาวบ้านพ้นภัยจากอันตรายต่างๆ โดยการตัดเล็บ ตัดผม ลอยไปกับแพ ประกอบกับวิถีชีวิตของชาวบ้านควนแดน มีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกับสายน้ำในลำคลองควนแดน เป็นอย่างมาก เช่น ในสมัยโบราณนั้น จะนำน้ำจากในลำคลองควนแดน มาใช้ในการอุปโภค บริโภค นอกจากนั้น การประกอบอาชีพทำนา การประมงเป็นอาชีพหลัก ก็ยังต้องใช้น้ำ ในลำคลองแห่งนี้ในการประกอบอาชีพ

การดำรงชีวิตในสมัยก่อนนั้น มีการทำหลายทรัพยากรแหล่งน้ำ เช่น การทิ้งสิ่งปฏิกูล ขยะลงในแม่น้ำ และลำคลอง จากการกระทำดังกล่าว จึงได้มีแนวคิดที่จะทดแทนคุณ และขอขมาแม่น้ำลำคลอง โดยจัดให้มีพิธีลอยแพสะเดาะเคราะห์ขึ้น โดยทำกันในช่วงวันเสาร์ที่สองของเดือนหก จัดกันที่แม่น้ำควนแดน ติดต่อกันมาจนเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาร้อยกว่าปี

การจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์นั้น ไม่มีใครสามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่พอประมาณจากคำบอกเล่าของผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม เกิดขึ้นประมาณ ร้อยกว่าปีแล้ว ซึ่งในยุคแรกนั้นกระทำโดยต่างคนต่างทำคล้ายๆ กับการลอยกระทง ต่อมามีการรวมตัวกันทำเป็นแพ แล้วทุกคนก็นำสิ่งของมาใส่ในแพรวมกันแล้วทำพิธีลอยแพ ส่วนในการทำแพในปัจจุบัน มีการทำแพจากวัสดุต่างๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น ประดับตกแต่งให้มีความสวยงามแปลกตาและมีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์บ้านควนแดน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยเลือกพื้นที่บ้านควนแดน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เพราะเป็นพื้นที่ที่มีการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์เป็นประจำต่อเนื่องทุกปี
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ คนรุ่นใหม่วัยทำงาน อายุระหว่าง 25-49 ปี จำนวน 5 คนและผู้อาวุโส อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน ทั้งสองกลุ่มมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์มาอย่างต่อเนื่อง

ทุกปี ผู้วิจัยเลือกที่จะพูดคุยแบบไม่เป็นทางการโดยใช้คำถามปลายเปิดตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว พูดคุยได้ตอบรับฟังเรื่องเล่า คติคำพูดที่สะท้อนเรื่องราว จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัย

บ้านควนแตน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำบ้านควนแตน จากสภาพแวดล้อมดังกล่าว บ้านควนแตนจึงประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ปลูกพืชผัก ผลไม้ และทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ในอดีตบ้านควนแตน ใช้การคมนาคมสัญจรระหว่างหมู่บ้านโดยเรือ ซึ่งในขณะนั้นชุมชนยังไม่มีเครื่องจักร ไม่มีการตัดผ่านการเดินทางต้องใช้เรือเพียงอย่างเดียว บางครั้งต้องเผชิญกับลมมรสุม หากโชคดีเรือสามารถเดินทางถึงจุดหมายได้ แต่ในบางครั้งที่ลมมรสุมเพิ่มกำลังแรงก็จะพัดพาเรือล่มลงในแม่น้ำ เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนี้ชาวบ้านควนแตน ประกอบอาชีพการประมง ซึ่งเป็นประมงขนาดเล็กหรือประมงพื้นบ้าน ทำการจับปลา กุ้ง และสัตว์น้ำ และในช่วงที่เจอลมพายุขณะที่ทำการประมง หากชาวบ้านนำเรือเข้าที่กำบังเพื่อหลบลมมรสุมไม่ทัน ต้องเผชิญกับลมพายุ จะพัดพาเรือล่มสร้างความเสียหายให้กับชีวิตและทรัพย์สินของชาวประมง อีกทั้งยังมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ การทำนา ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝน ถ้าปีไหนฝนตกมีน้ำพอเพียง ชาวบ้านควนแตน จะได้ผลผลิตข้าวที่ดี และหากปีไหนน้ำไม่อุดมสมบูรณ์ ฝนแล้ง หรือน้ำเค็มขึ้นจะทำให้ข้าวในนาเสียหาย ผลผลิตตกต่ำชาวบ้านต้องขาดทุนจากการทำนา (พิทักษ์ ปลอดภัย, 2562, กรกฎาคม 11, สัมภาษณ์)

จะเห็นว่าวิถีเศรษฐกิจของชาวบ้านควนแตน ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก แต่ธรรมชาติก็ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของชาวบ้านควนแตนได้ตลอด บางครั้งยังสร้างปัญหาให้กับชาวบ้านควนแตน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านควนแตน กับสายน้ำเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา นับตั้งแต่การเดินทาง การประกอบอาชีพ ที่ต้องใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลองสายต่างๆ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในชาวบ้านควนแตน トラวจนถึงปัจจุบันชาวบ้านควนแตน ส่วนหนึ่งก็ยังคงต้องอาศัยแม่น้ำสายต่างๆ สำหรับการประกอบอาชีพ การทำการประมง และการทำนา วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำส่งผลให้ชาวบ้านควนแตน ต้องหาทางออกให้กับตนเองเพื่อความอยู่รอดโดยเชื่อว่าพระแม่คงคา คือ เทพที่สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ และปกป้องรักษาชีวิต ทรัพย์สิน



ภาพที่ 1 กิจกรรมประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ บ้านควนแตน ต.ท่าเรือ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลจากการวิจัย มนุษย์มีความหวาดกลัวและรู้สึกไม่มั่นใจในการดำเนินชีวิต เช่นเดียวกับชาวบ้านควนแดน ที่มีความเชื่อในพระแม่คงคา จึงต้องการที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อแสดงออกถึงความมั่นใจในการดำรงชีพ ด้วยการหาที่พึ่งทางจิตใจ คือ การจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านควนแดน แสดงออกมาจากความเชื่อทั้งหมดนี้ ผนวกกับความจำเป็นที่ต้องประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวทำให้ชาวบ้านควนแดน มีความเชื่อมั่นว่าการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ จะทำให้ได้พบกับความสำเร็จ และสามารถสร้างขวัญและกำลังใจ ในการจัดกิจกรรมประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ กล้าเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

อภิปรายผลการวิจัย ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านควนแดน เนื่องจากชาวบ้านควนแดน ประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรน้ำจากธรรมชาติและอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นหลัก เมื่อเกิดภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง น้ำท่วมซึ่งเป็นสาเหตุให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ประกอบกับโลกทัศน์ของชาวบ้านควนแดน ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา ถูกผูกโยงเข้ากับวิถีเศรษฐกิจจำอาเนาเหนือธรรมชาติเหล่านี้สามารถลดบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลการเกษตรได้และความสำเร็จในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ ขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ จิราภรณ์ ภัทรานุกัทร (2528) อ้างถึงใน พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2544) ว่า เมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างหนึ่ง ย่อมเป็น เหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อนั้น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนไปด้วย คติความเชื่อของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น เช่นเดียวกับชาวบ้านควนแดน ที่จัดพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์เพื่อตอบแทนบุญคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ที่ชาวบ้านควนแดน ใช้เป็นที่พึ่งทางใจในการอยู่อาศัยในพื้นที่ใกล้บริเวณแม่น้ำ และเป็นแหล่งเชื่อมโยงในการประกอบอาชีพ ทางด้านเกษตร ตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของคนในครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน สืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้ได้ข้อคิดที่มีประโยชน์ต่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้เกิดในชุมชนโดยใช้มิติทางความเชื่อมาเป็นประเด็นศึกษาชุมชนอื่นๆ อย่างเป็นระบบ
2. ควรทำวิจัยเรื่องนี้ในประเด็นทางวัฒนธรรมไทยที่สามารถนำมาสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในสังคม เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่นนั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2557). ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา. เข้าถึงได้ www-culture.go.th.
- พระครูโพธิ์รัตนคุณ. (2551). ความเชื่อและพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ : กรณีศึกษาบ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
- อรัญญา เจริญหงษ์ษา. (2557). ลอยเรือสะเดาะเคราะห์ชาวมอญ. เข้าถึงได้จาก www.manager.co.th.
- พิทักษ์ ปลอดภัย (2562, 11 พฤษภาคม) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. บทสัมภาษณ์
- แซม ธรรมวโร (2562, 11 พฤษภาคม) ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. บทสัมภาษณ์
- ประเสริฐ จันทร์ปาน (2562, 11 พฤษภาคม) ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. บทสัมภาษณ์
- เชาว์ การวิชา, สังคม ภูมิพันธุ์ และมานพ วิสุทธิแพทย์. (2559). การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีพื้นเพียตในประเทศไทย.วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. 10 (1) : 74-85.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.